

Presentació

El VIII Congrés d'Història de Barcelona, celebrat els dies 10 a 13 de novembre de 2003 a la Casa de l'Ardiaca, seu de l'Arxiu Històric de la Ciutat, que és l'entitat organitzadora, comptà per primera vegada amb el suport del Centre d'Història Contemporània de Catalunya. Sota el rètol general, *La ciutat i les revolucions, 1808-1868*, l'encontre s'organitzà en sis sessions, dedicades, respectivament, a Fonts i Historiografia, Política, Economia, Societat, Art i Literatura, amb set ponències dedicades a les àrees temàtiques enunciades i amb un total de trenta-quatre comunicacions. La sessió d'obertura, desenvolupada en el marc més solemne del Saló de Cent de la Casa de la Ciutat, davant d'un nombrós auditori format per autoritats, congressistes i públic en general, comptà amb una conferència inaugural a càrrec del doctor Jordi Nadal i Oller, amb el títol *La revolució industrial a la ciutat de Barcelona*, objecte d'una notable glossa de l'excel·lentíssim alcalde de la ciutat, el doctor Joan Clos, que va cloure l'acte.

El títol triat per al VIII Congrés, d'una banda, denota que –com en els encontres anteriors– la delimitació de les etapes aprofita l'inequívoc referent polític, però, de l'altra, apunta a la diversificació temàtica palesada en la distribució de sessions i els encàrrecs de ponències. Arran de la Revolució Francesa de 1789, l'antiga paraula “revolució” va adquirir una gran popularitat, tant entre els entusiastes dels canvis com entre els seus antagonistes, i també es va expandir fora de l'àmbit de la política per tal de designar fenòmens que, si bé no tenien el dramatisme de les convulsions polítiques, compartien suposadament amb aquestes la capacitat de transformar el món en sentit del progrés. I en efecte, el nostre plural “revolucions” no es refereix principalment a les diverses onades de la revolució liberal, tan agitada i laboriosa. A Barcelona en particular, més que no pas en el conjunt d'Espanya o de Catalunya, aquells anys foren temps de canvi profund en altres àmbits: revolució industrial en l'àmbit de l'economia, revolució romàntica en l'esfera de l'art i de la cultura.

La triple dimensió del salt endavant dels dos primers terços del segle XIX en una Barcelona que potser mai no havia pesat tant en la vida catalana i espanyola

s'expressa ara en l'agrupació dels materials generats per l'encontre en tres volums, dedicats, respectivament, a la política, a l'economia i a la cultura.

* * *

El desenvolupament del Congrés va fer palès una vegada més –per si calia– que les fronteres que establím entre diferents facetes de la vida històrica –economia, cultura, política, etc.– no passen de ser artificis justificats per les necessitats de l'estudi. Resseguir amb un cert detall la història d'una col·lectivitat com la Barcelona dels anys 1808-1868, amb una dimensió que no sobrepassava el quart de milió d'habitants cap al final del període, i fortament jerarquitzada, vol dir trobar els mateixos noms de persones, unes vegades com a empresaris, unes altres com a polítics en exercici, i també com a agents actius en l'esfera de la producció i el consum de cultura. I de fet, ¿és que la introducció d'innovacions tecnològiques o d'un ideari polític no són, per damunt de tot, fenòmens culturals?

En aquest segon volum, el centre d'atenció és el procés d'industrialització, que afectà no sols les activitats econòmiques, sinó que va tenir un reflex evident sobre l'estructura social de la ciutat. La convergència entre els historiadors econòmics i els socials hi és molt manifesta.

La ponència de Carles Sudrià evita la fixació excessiva en el fet industrial mateix –d'altra banda, ja força estudiat– i aborda els canvis profunds que l'emmarquen, amb una atenció específica al comerç exterior i a les finances. La seva anàlisi de l'evolució de les inversions en societats mercantils entre 1815 i 1868 permet reconèixer les conjuntures que van des de la postguerra napoleònica fins a la crisi financera de 1866, que és descrita minuciosament, i distingir clarament l'etapa àlgida de llançament del sector industrial, 1840-1855, i la fase de l'eufòria ferroviària, 1856-1866, que desemboca en el col·lapse final del període.

Contribueixen a enriquir la perspectiva financera del període els treballs de Pere Pascual sobre l'oferta monetària entre 1836 i 1848, de Lluís Castañeda i Martín Rodrigo sobre les activitats bancàries de la família Vidal Quadras, i de Yolanda Blasco sobre el moment fundacional del *Banc de Barcelona*. Pere Pascual estudia els efectes de la reobertura de la Casa de la Moneda de Barcelona –sense reconeixement legal però amb el vistiplau d'unes autoritats provincials compromeses en el finançament de la guerra contra els carlins–, que compensà l'escassa producció de les seques governamentals de Madrid i Sevilla i subministrà els mitjans de canvi necessaris en una economia en ràpida expansió. Castañeda i Rodrigo ressegueixen la història econòmica d'una família sitgetana que fa de la ciutat de Barcelona el seu centre després d'haver-se enriquit a les colònies americanes de Veneçuela i Cuba, i no sols documenten la importància de la *Banca Vidal Quadras* dins el món financer de mitjan segle a Barcelona, sinó que sostenen la hipòtesi de la importància de les fortunes dels indians en el llançament econòmic de la Catalunya vuitcentista. Yolanda Blasco, per la seva banda, ofereix una primera prospecció en la documentació fa poc descoberta del *Banc de Barcelona* i documenta les seves activitats inicials de descompte de lletres i préstecs i la forta implicació amb el tràfic cotoner.

També versen sobre els primers temps de sengles cèlebres firmes barcelonines vuitcentistes els treballs d'Albert Pérez sobre *La Maquinista Terrestre y Marítima* i de Gracia Dorel-Ferré sobre *La España Industrial*. En el primer cas, es tracta d'una primera aproximació a la documentació de l'empresa, dipositada a l'Arxiu Nacional de Catalunya, mentre que en el segon, que aprofita també les facilitats que aquest centre documental ofereix ara als investigadors, ens trobem davant una anàlisi específica de la correspondència mercantil dels Muntadas, feta amb l'objectiu d'establir els lligams internacionals de *La España Industrial* i, concretament, reconstruir els camins de la importació de les noves tecnologies. L'estudi de Tatjer, Vilanova i Insa aborda el fet industrial des de la perspectiva de la implantació territorial, específicament en el terme municipal de Les Corts de Sarrià, on destaquen el gran conjunt fabril de "Can Batlló", implantació modèlica inserida i plenament adaptada al disseny de l'Eixample barceloní, i la fàbrica d'"El Vidriol", al marge de la trama regular. El treball d'Assumpta Muset ens mostra la història familiar dels Monfort, a cavall de la ciutat i de la ruralia catalana, atrets per la innovació industrial –en aquest cas, en el ram de les arts gràfiques– i la inversió agrària amb l'aprofitament de les oportunitats ofertes per les desamortitzacions.

Els treballs presentats a la sessió del Congrés dedicada a la dimensió social i que han estat aplegats en aquest volum per la seva palesa relació amb el funcionament econòmic de la ciutat tenen com a denominador comú l'atenció a la perspectiva de gènere, molt característica de les orientacions recents en la matèria. Així, la ponència d'Àngels Solà és un fresc de la societat urbana en procés de transformació, centrat en la formació de les noves classes –burguesia (o burgesies), professionals liberals i grups populars d'obrers i artesans–, que dedica un espai específic a les activitats i les lluites de les dones dins de cadascun d'aquells col·lectius. El mateix interès per la funció de les dones, aplicat a l'estrat artesà i a les activitats empresarials dins aquesta esfera, es troba a l'aportació de Juanjo Romero. Cristina Borderías, al seu torn, utilitza la documentació de *La España Industrial* per arribar a conclusions innovadores sobre les diferències salarials per raó de sexe en l'estrat proletari.

L'estudi demogràfic de Pilar López Guallar, centrat en l'any 1848, aborda un dels fenòmens centrals de la història barcelonina del Vuit-cents –la importància de la immigració de procedència regional per compensar la baixa natalitat i alimentar el creixement d'una societat en plena expansió econòmica– i analitza els mecanismes d'integració social dels nouvinguts, amb atenció específica a la família i a la formació de les llars.

Ramon Grau